

Туған телем-башкорт теле

Байышева Айгөл Ғалимйән кызы,

41 йәш

Дыуан районы Мәсәғүт ауылы
гимназияһы

Башкорт теле- башкорт
халкының туған теле генә түгел,
Башкортостан Республикаһының
дәүләт теле лә.

Уның дәүләт теле буларак (урыс
теле менән бер рәттән) юридик
статусы Башкортостан
Республикаһы Конституцияһында
нығытылған.

Башкорт теле башланғыс һәм
урта
мәктәптә укыу-укытыу сараһы
һәм өйрәнеү предметы булып
тора,
юғары укыу йорттарында
гуманитар
предметт
итеп
файзала
буларак ө

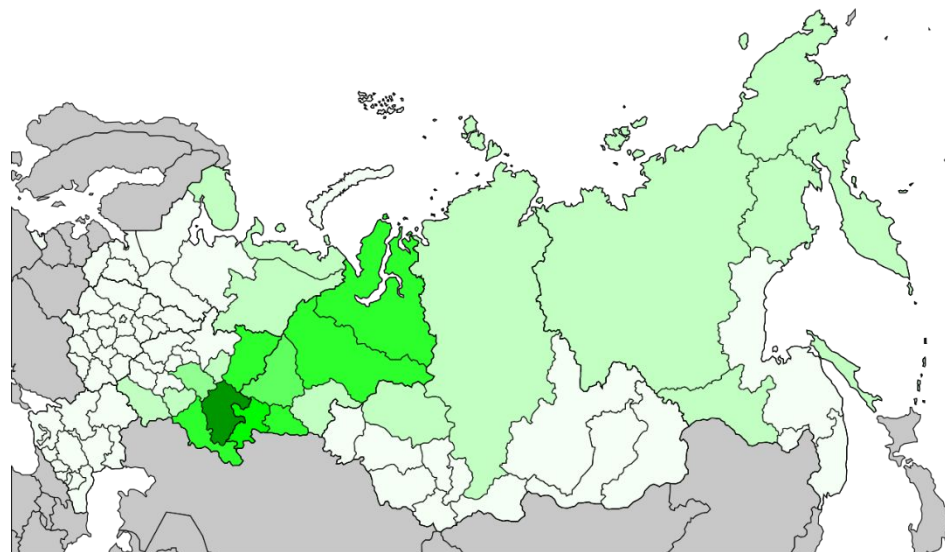

у сараһы
предмет

Башкорт телендә укыу әсбаптары, нәфис һәм публицистик әзәбиәт нәшер ителә, гәзит һәм журналдар сыға, телевидение һәм радио тапшырыулары алып барыла, театрлар эшләй.

Донъяла 2 млн. тирәһе
башкорт йәшәй.
Туған башкорт телендә
1,2 млн кеше һөйләшә.

131 950 татар

977 484 башкорт

1 953 казак

20 258 урыс

2010 йылғы Бөтә
Рәсәй халык иҫәбен
алыу
мәғлүмәттәре
буйынса, Рәсәйҙә
башкорт телен нисә
кеше белә?

1 630 удмурт

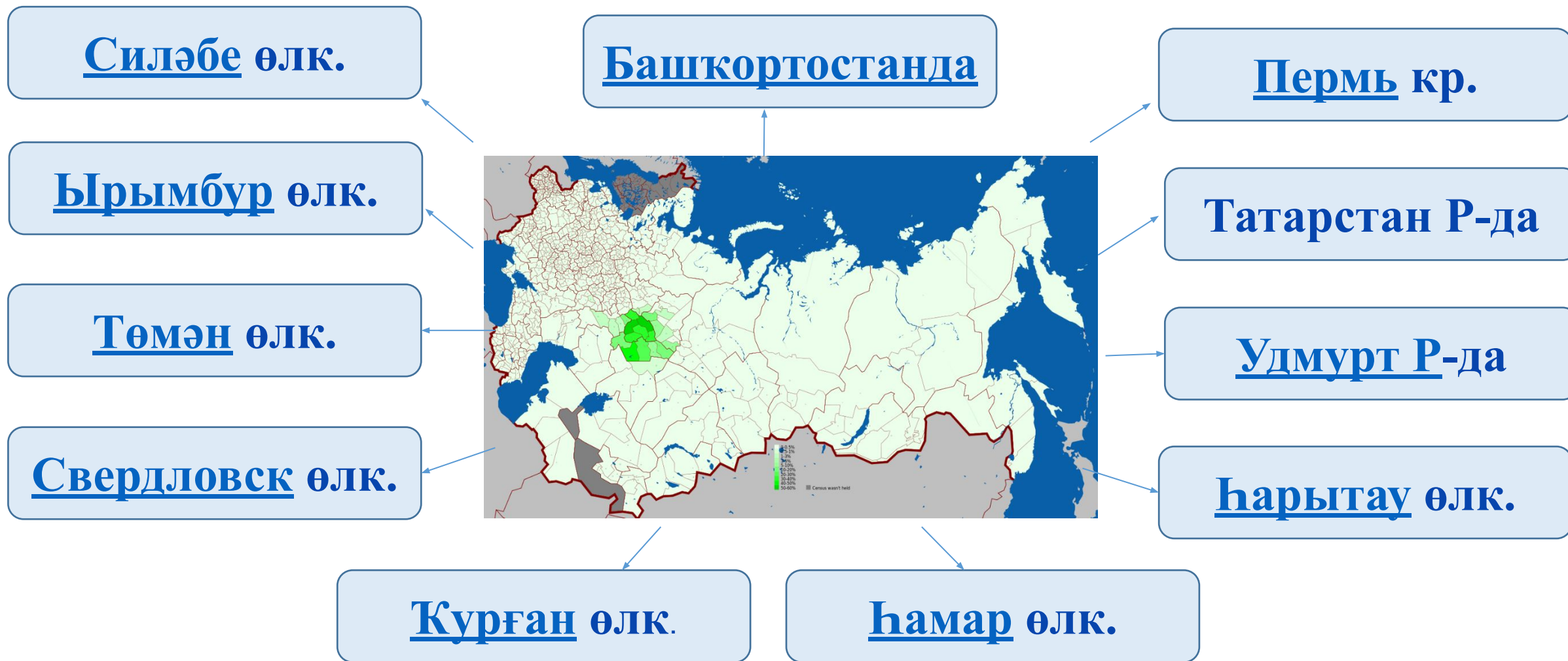
6 276 сыуаш

1 279 үзбәк

3 211 мари

8 363 башка
милләт вәкилдәре

Башкорт телен белгэндәр кайза күберәк йәшәй?

**Башкорт теле
төрки телдәр
төркөмөнә
карай**

Тыва

казак

карағалшак

нуғай

татар

төрөкмән

хакас

уйғыр

якут

алтай

балкар

сыуаш

кумык

төрөк

Башкорт теленен тарихы дүрт дәүергә бүленә:

- 1. Урал-Алтай** (боронго катлам, агглютинативлык һәм алтай телдәренә хас башка һызаттар формалаша)
- 2. Дөйөм төрки** (төп һүз фонды, төп фонетик һәм бөтә төрки телдәр өсөн уртақ булған башка үзенсәлектәр хасил була)
- 3. Кыпсак** (кыпсак төрки телдәренә хас фонетик, лексик һәм башка үзенсәлектәр барлыкка килә)
- 4. Башкорт теле үзе .**

Борондан

башкорттар әзәби төрки теленен төбәк варианты Урал-Волга буйы төрки теле менән файзаланған.

**XVI-XVIII
быуаттарза**

кыпсак элементтары һәм русизмдар арта.

XIX быуат

әзәби телгә башкорттарзың һөйләш теле көслө йоғонто яһай.

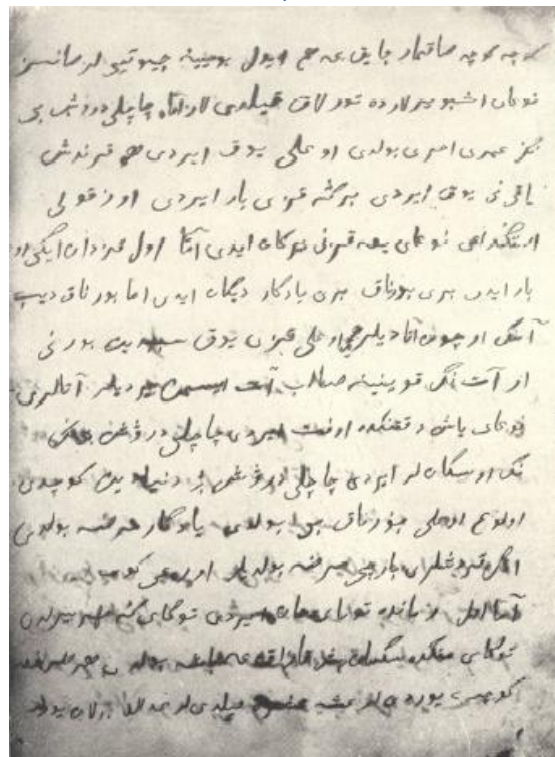
XX быуат

хәзерге әзәби башкорт теле формалаша.

Башкорт кәбиләләре
әүәлге замандарза
боронго төрки
рун
язмаһын кулланған.

Ислам кабул
иткәндән һуң
башкорттар
ғәрәп язмаһын
куллана.

1929й. латиницалағы
башкорт алфавиты
(яңалиф) барлыкка
килә.

1940 йылда кириллица
нигезендәге **алфавит**
индерелә.

Башкорт теленен хәзерге
заман алфавиты **42 хәрәфтән**
тора.

Урыс теле менән уртақ 33
хәрәфтән башка башкорт
телендә булған өндәрзе
билдәләү өсөн йәнә **9 махсус**
хәрәф кабул ителгән.

БАШКОРТ АЛФАВИТЫ

Алфавит	Кириллица	Латиница	Алфавит	Кириллица	Латиница	Алфавит	Кириллица	Латиница
Аа	Аа	а	Кк	Кк	кы	Фф	Фф	эф
Бб	Бб	бэ	Лл	Лл	эл	Хх	Хх	ха
Вв	Вв	вэ	Мм	Мм	эм	Һһ	Һһ	һы
Гг	Гг	гэ	Нн	Нн	эн	Цц	Цц	цэ
Ғғ	Ғғ	ғы	Ңң	Ңң	эн	Чч	Чч	че
Дд	Дд	дэ	Оо	Оо	о	Шш	Шш	ша
Зз	Зз	зы	Өө	Өө	ө	Щщ	Щщ	ща
Ее	Ее	йе	Пп	Пп	пэ	Ъ	Ъ	кызыл айырыу белгесе
Ёё	Ёё	йо	Рр	Рр	эр	Ыы	Ыы	ы
Жж	Жж	жэ	Сс	Сс	эс	Ь	Ь	кызыл кызыл айырыу белгесе
Зз	Зз	зэ	Ҙ	Ҙ	Ҙэ	Ээ	Ээ	э
Ии	Ии	и	Тт	Тт	тэ	Әә	Әә	ә
Йй	Йй	и	Уу	Уу	у	Юю	Юю	йу
Кк	Кк	ка	Үү	Үү	ү	Яя	Яя	йа

А - бузынқы хәрәфтәр

Б - тартынқы хәрәфтәр

Башкорт теле

- ◆ агглютинатив телдәргә инә.
- ◆ һүз яһалыш аффикстар ярзамында ғәмәлгә ашырыла:
балык — балыксы — балыксылык.
- ◆ Башкорт телендә енес категорияһы грамматик ысул менән билдәләнмәй.
- ◆ Шулай ук предлогтар һәм приставкалар юк.
- ◆ Окшаш мәғәнәле конструкциялар шулай ук аффикстар ярзамында яһала: урамда, далала, каланан, ярға.

Башкорт теленең диалекттары

Көнсығыш диалекты

Һөйләштәре:

- ✓ *арғаяш,*
- ✓ *асыузы,*
- ✓ *кызыл,*
- ✓ *мейәс,*
- ✓ *һалһот,*
- ✓ *әй*

*Төньяк-көнбайыш
диалекты*

Һөйләштәре:

- ✓ *ғәйнә,*
- ✓ *түбәнге ағизел-
ык,*
- ✓ *каризел,*
- ✓ *танып,*
- ✓ *урта урал*

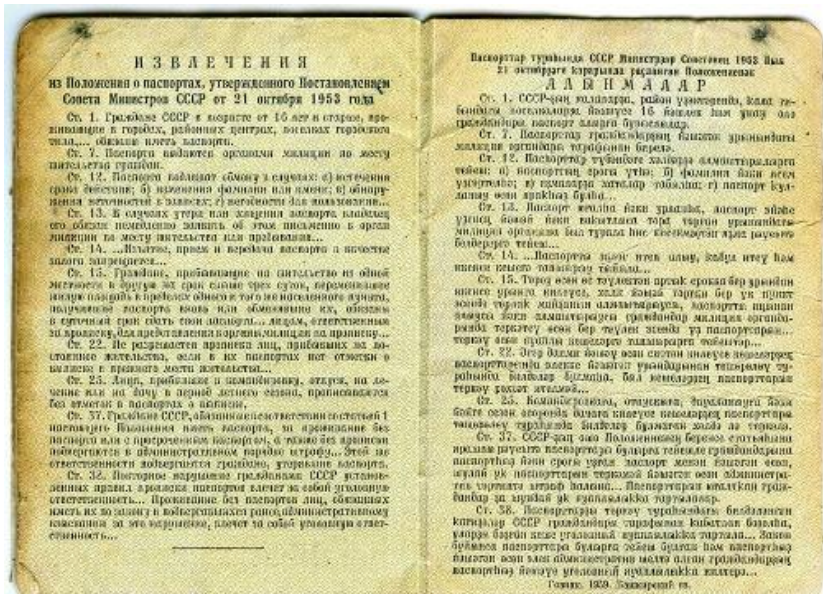
Көнъяк диалекты

Һөйләштәре:

- ✓ *әйек-һакмар,*
- ✓ *урта,*
- ✓ *дим*

Рәсми статусы

Башкортостанда башкорт теленең рәсми статусы республика Конституцияһында нығытылған, ләкин 1999 йылда ғына телдәр тураһында республика законы кабул ителә. 2000 йылдан төбәк дәүләт учреждениеларының алтакталарын башкорт телендә язып элеү башлана.

21 февраль – Халык-ара туған телдәр көнө

*Халкым теле – миңә хаклык
теле,-
Унан башка минең илем юк;
Илен һөймәс кенә телен
һөймәс,
Иле юктың ғына теле юк!*

**Туған телебезҙең киләсәк язмышына
битараф булмайык, халкым!!!**